СЕКЦІЯ XXV.
КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО

ХУДОЖНЬО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ ЗОБРАЖЕННЯ РОМІВ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ РЕЛІГІЙНОМУ ЖИВОПИСІ XV–XVII СТОЛІТТЯ

Шишлюк Євгеній Геннадійович
ORCID ID: 0000-0002-7358-7864
Аспірант
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтва, Україна

Вивчення творів видатних європейських живописців епохи Відродження та бароко свідчить про помітний вплив біблійних сюжетів на розвиток образотворчого мистецтва того часу. Актуальність таких досліджень зростає в контексті сучасної міжкультурної комунікації. Адже інтерпретація традиційних біблійних сюжетів крізь призму повсякденного життя та культурних реалій різних народів дозволяє глибше зрозуміти світоглядні уявлення минулих епох.

Дослідження історіографії питання свідчить про досить великий інтерес як вітчизняних (О. Осадча, Ю. Романенко, М. Боровик та ін.) так і зарубіжних (P. Bianconi, J. Edwards [3], P. Rockett, та ін.) науковців до теми європейського релігійного живопису. Питанню формування та розвитку шкіл «старих майстрів» доби ренесансу та бароко в Європі присвячені наукові розвідки С. Стрельцової та В. Зайцевої [2]. Історико-мистецтвознавчий та філософсько-культурологічний аналіз наукового та релігійного світогляду дослідили Ю. Сабадаш та С. Панченко, які зазначили, що «релігійні джерела – органічні складові частини загальнолюдської культурної цілісності, і людство сьогодні має шукати ознаки єдності філософії, моралі, духовності й мистецтва» [1]. Однак питання художньо-стильових особливостей зображення ромів в європейському релігійному живописі досі не отримало належного наукового висвітлення.

Починаючи приблизно з XV ст., художники все частіше зображували на своїх полотнах персонажів та події з Біблії, проте подавали їх у сучасному культурному контексті. Однією з найпоширеніших тенденцій було ототожнення біблійних героїв та їх оточення з європейськими ромами, яких на той час називали «єгиптянами». Це пояснювалося легендами про спільне походження ромського та староєгипетського народів. З XVI ст., європейські митці експериментували з використанням образу ромів для інтерпретації традиційних релігійних сюжетів. Наприклад, на полотнах Яна Брейгеля Старшого, Ханса Йорданса Старшого та інших фламандців роми зображувалися поруч з Ноєм та його родиною. Потім роми почали асоціюватися з подіями Виходу євреїв з Єгипту, очолюваними Мойсеєм. На картинах Нікколо Дель'Аббате, Бернардіно Луїні, Франса Франкена II та інших митців ромки брали участь у сценах народження Мойсея, переходу через Червоне море, отримання манни та інших важливих епізодах.

Далі роми з'являються в сюжетах про царів Давида та Соломона. На полотнах

Ханса Йорданса Старшого, Гілера Падера, Франческо Хаєза та інших художників вони фігурують в історіях про Вірсавію, царицю Савську, Суд Соломона. Їх екзотичний зовнішній вигляд використовувався для увиразнення східних мотивів цих оповідань.

Тема біблійного потопу знайшла відображення у творчості Яна Брейгеля Старшого в картині «Тварини, що входять у Ноїв ковчег» (1613) з колекції музею Гетті в Лос-Анджелесі. Полотно майже повністю зайняте зображенням різноманітних тварин. Ной та його дружина ледь помітні ліворуч, а поруч з ними зображена невістка в білій сукні з типовим ромським тюрбаном. Це відсилає до прокляття Ноєм сина Хама, від якого, за переказами, пішли єгиптяни та роми. Отже, картина демонструє уявлення тогочасних фламандських художників про спорідненість ромів та стародавніх єгиптян. Водночас вона поєднує риси релігійного й анімалістичного жанрів, відображаючи талант Брейгеля Старшого у реалістичному зображенні тварин.

Картина Ханса Йорданса Старшого «Ной входить у ковчег» (1600) з галереї Зальцбурга поєднує риси біблійного та жанрового живопису. На відміну від догматичного трактування, Йорданс зображує сцену динамічно та хаотично, ніби в русі. Переважають теплі коричневі та вохристі тони. Головні герої Ной та його дружина подані як ідеальна мандрівна ромська пара з атрибутами східного одягу. Це віддзеркалює зацікавлення ренесансних художників легендами про єгипетське коріння ромів та прагнення залучати їх образи до зображення біблійних сюжетів. Картина поєднує жанровий та релігійний контексти, а також відбиває уявлення XVI–XVII ст. про зв'язок між єгиптянами й ромами як їхніми нащадками [4, 28–45].

Картина Франса Франкена II «Вихід ізраїльтян з Єгипту» (1620–1630) яскраво відтворює емоційне прощання євреїв та єгиптян після століть спільного існування. Роми постають центральними персонажами, уособлюючи біблійний контекст крізь призму фольклору та культури свого народу. На передньому плані в динамічних ракурсах зображено, як єгиптяни дарують коштовності та обіймають ромських дітей на прощання. У центрі – сцена з ромським ватажком на коні у пір'ї, очевидно, Мойсеєм. Поруч їде жінка з дитиною, ніби молода принцеса. Діагональні лінії руху, контрастне освітлення посилюють драматизм та емоційну напругу. Тло нагадує одночасно єгипетське місто та Антверпен епохи Франкена. Окрема група на задньому плані асоціюється із втечею Святої Родини до Єгипту. Так композиція набуває глибокої символічності [5].

Висновки. Аналіз творів європейських художників засвідчує значний вплив біблійних сюжетів на розвиток образотворчого мистецтва. Починаючи з епохи Відродження, митці активно вводили постаті ромів до зображення подій Старого та Нового Заповітів. Образ ромів виконував важливі сюжетно-композиційну та символічну функції в біблійних полотнах. Їх екзотичний зовнішній вигляд дозволяв підкреслити східні мотиви, провести паралелі між старозавітними оповідями та сучасним життям кочових народів. На основі аналізу картин Яна Брейгеля Старшого, Ханса Йорданса Старшого, Франса Франкена II та інших митців можна зробити висновок про вагомий внесок образу ромів у розвиток європейського образотворчого мистецтва на біблійну тематику.

Список використаних джерел:

1. Сабадаш Ю., Панченко С. Особливості наукового та релігійного світоглядів: культурологічний аспект. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2019. № 2. С. 112–116.

2. Стрельцова С., Зайцева В. Формування та розвиток шкіл «старих майстрів» доби ренесансу та бароко в Європі. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2022. № 3 (52). С. 79–86.
3. Edwards J. L. Still Looking for Pieter Bruegel the Elder: A thesis submitted as part of the requirements for the degree of M.Phil(B) in the History of Art. Birmingham, 2013. 122 p.
4. Hancock I. We are the Romani People. Hatfield : University of Hertfordshire Press, 2002. 208 p.
5. Seeman S. T. Romani Routes. Cultural Politics and Balkan Music in Diaspora. Ethnomusicology Forum. 2014. Vol. 23, no. 1. P. 143–146. URL: https://doi.org/10.1080/17411912.2014.882242 (date of access: 18.01.2024).